

Klarspråk.

BULLETIN FRÅN SPRÅKRÅDET | NUMMER 2007 | 1

Ortnamnen, kommunerna och klarspråk

Kommunerna har fått ett allt större ansvar för ortnamnen och framför allt för de "små" ortnamnen. Alla bostäder ska ha en *belägenhetsadress*. Är det lämpligt med namn som *Fairyhills Gård*, *Lottastugan*, *Eckbacken* eller *Mopedhörnan*? Detta är också ett klarspråksarbete.

● ● Vem är det som bestämmer vad orter och gator ska heta? Kommunerna beslutar om alla gatunamn och kvartersnamn. Det är också kommunerna som ansvarar för adresssättningen på landsbygden och för de namnfrågor som hör ihop med det, en uppgift som Posten lade över på kommunerna i mitten av 1990-talet. Kommunernas ansvar för namngivningen har således ökat mycket det senaste decenniet. Regeringen beslutar om namn på län och kommuner. Namn på församlingar beslutas av de olika stiftet. Några myndigheter, som Järnvägsstyrelsen och Sjöfartverket, ansvarar för namnen inom sina verksamhetsområden.

Över 50 000 adresser på landsbygden har redan kompletterats med populärnamn.

Att kommunernas ansvar har ökat, beror på att alla bostäder i dag ska ha en *belägenhetsadress*. En *belägenhetsadress* är den unika adress en specifik fastighet har. *Belägenhetsadressen* ska innehålla ett adressområde, exempelvis namn på en väg eller gata, eller namn på en by, en gård eller ett hus.

Exempel på *belägenhetsadresser*:

- Storgatan 30 (gatuadressområde + adressplats)
- Sandudden 710 (byadressområde + adressplats)
- Sandudden Björngården 810 (byadressområde + gårdsadressområde + adressplats).

Belägenhetsadresserna bestäms av kommunerna och registreras av kommunerna hos Lantmäteriverket. Till sin hjälp fick de 1998 en svensk standard för *belägenhetsadresser*. Standarden omfattar också *populärnamn*, som används som komplement till adressplatsen. *Populärnamnen* kan vara viktiga, eftersom det ofta är de namnen som är kända i en trakt. Ett gårdsnamn kan exempelvis sättas som *populärnamn*.

Över 50 000 adresser på landsbygden har redan kompletterats med *populärnamn*. Oftast är det etablerade bebyggelsenamn som finns på de allmänna kartorna, som är språkligt granskade och som uppfyller kraven för god *ortnamns*sed. Men tyvärr förekommer det också alltför många namn där så inte är fallet.

Standarden för adresser ses nu över av en teknisk kommitté. Bland annat undersöker man hur beskrivningen av *populärnamn* behöver ändras eller förtydligas. Jag deltar i kommittén med uppdrag att bevaka *ortnamns*vårdens intressen.

Många kommuner kommer att vara helt eller nästan helt klara med sin adresssättning när den reviderade standarden börjar gälla 2007. Detta är självklart problematiskt. Det kommer dock att vara möjligt att rätta till felaktigheter i redan fastställda adresser. Vi hoppas också att det ska gå att ändra sådana namn som inte är förenliga med god *ortnamns*sed. Men det är helt beroende av intresse, resurser och kompetens hos respektive kommun. Vi som ansvarar för *ortnamns*vården är beredda att hjälpa till. Kontakta oss gärna!

Leif Nilsson
namnvårdskonsulent, Institutet för
språk och folkminnen

Institutet för språk och folkminnen granskar och avger yttranden om *ortnamn* till beslutande myndigheter. Institutets namnverksamhet bedrivs i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala. Läs mer på vår webbplats, www.sofi.se.

FENA PÅ ORD?

Orden *aktivitet* och *process* är välrenommerade och användbara ord. Detsamma gäller orden *funktion*, *resurs* och *situation*. Alla dessa ord förekommer också som efterled i många sammansättningar, såsom *elevaktivitet*, *mognadsprocess*, *sambällsfunktion*, *naturresurs* och *nödsituation*. De här sammansättningarna är utmärkta och går att hitta i ordböckerna.

Dessa ord ingår dock även som efterled i andra sammansättningar, där de faktiskt inte tillför huvudordet någon ny betydelse. Det låter fint, men är innehållsligt tomt. I språkriktighets-sammanhang går dessa efterled under den mindre smickrande benämningen *skrytfenor*. Att de uppfattas som fina beror just på att de består av lagom abstrakta ord med hög prestige, som man är van att se i kvalificerade texter. Det är då naturligtvis lockande att använda dem – även i sammansättningar där de inte behövs.

Dessa skrytfenor kan vara av olika slag. Man hittar dem i sammansättningar där efterleden hakats på det första ordet helt i onödan. En sådan skrytfeña är t.ex. *-aktivitet* i sammansättningen *motionsaktivitet*. Det första ordet, *motion-*, uttrycker redan i sig en aktivitet. Det blir en tårta-på-tårta-effekt att upprepa betydelsen, och

Kontakta gärna Språkrådet!

Vill du arbeta med klarspråk på din myndighet? Vill du ha råd och tips om metoder och arbetssätt? Språkrådet arbetar med klarspraksarbete på en rad olika sätt. Vi håller inspirationsföreläsningar, hjälper till med att planera klarspraksprojekt, medverkar vid utbildningar, ger råd i språkfrågor m.m.

Kontakta oss på tfn 08-442 42 12 eller 08-442 42 17, e-post: klarsprak@sprakradet.se.

Bild: Robert Nyberg. Ur Johan Althoff & Robert Nybergs "Ordförådet", Alfabeta 2003.

efterledet *-aktivitet* kan då hellre strykas. Det är lätt att hitta andra sammansättningar med liknande onödiga efterled, exempelvis *sorteringsverksamhet* och *arbetsmiljösituation*. Det hade räckt med orden *sortering* och *arbetsmiljö*.

En annan mycket vanlig sammansättningstyp med onödiga efterled är den där efterledet gör innehållet abstrakt och avpersonifierat. Ordet *personalresurs* är en sådan sammansättning. Det är inte helt ovanligt i platsannonser som i "X söker tillfällig personalresurs för stöd innan permanent lösning för personalfrågorna framtagits". Man kan säga mycket om den här formuleringen, men det intressanta här är att ordet *personalresurs* avser en enda individ, den person man vill anställa. Individens här avpersonifierats till en resurs, ett slags hjälp. Det finns all anledning att här stryka efterledet *-resurs*.

Till den tredje typen hör alla de svårtolkade fallen, ofta ett slags språkliga kuriosas. Ett sådant är ordet *vykortsfunktion* i en mening som "X har länge varit utdömd idylliker med en vykortsfunktion som liknar Carl

Larssons". Här räcker det inte med att stryka *-funktion*. Det krävs en omskrivning. Ett förslag är "X har länge varit en utdömd idylliker vars vykort varit lika populära som Carl Larssons".

Sammansättningar med skrytfenor illustrerar någonting viktigt i konsten att formulera goda texter: betydelsen av sammanhanget. Ord som är starka och meningsfulla i ett sammanhang kan bli helt tomma och meningslösa i ett annat.

Mindre lyckade formuleringar beror inte alltid bara på direkta felaktigheter eller allmän luddighet. De kan också bero på att man är alltför ambitiös. Man vill skriva en god formell text och då är det lätt hänt att man också tillför fler ord än de som rimligen behövs, även de onödiga efterleden. I motsats till vad som var avsikten försvårar de läsningen. Det är svårare för läsaren att få fram innehållet i texten när ordens innebörd fördubblats, gjorts abstraktare eller bara blivit udda.

Erika Lyly
Språkrådet

Klarspråk i socialtjänsten

● ● För de många handläggare inom socialtjänsten som i sitt arbete skriver utredningar och journaler, har det nu kommit en praktisk liten handbok: *Klarspråk i socialtjänsten*, Gothia förlag, av språkvårdarna Kerstin Lundin och Åsa Wedin.

beslutsunderlag och journaler. Boken avslutas med en checklista för textgranskning.

Nathalie Parès
Språkrådet

Boken genomsyras av klassiska klarspråksrekommendationer, och det centrala budskapet är att dokumentationen ska vara överskådlig, tydlig och lätt att läsa. Den innehåller konkreta tips om hur klarspråksprinciperna kan tillämpas i just de texttyper som är vanliga inom socialtjänsten, som

Förhandlingsteknik en fråga om språkbruk

● ● Är du en god förhandlare, som när överenskommelser utan stridigheter? Hur är det med din kommunikativa kompetens? I avhandlingen *Förhandlars kommunikativa kompetens*, Örebro universitet, undersöker Mats Landqvist språkanvändningen i diplomatiska förhandlingar och analyserar skillnaderna i förhandlingsteknik mellan vana och ovana förhandlare.

Han visar att vana förhandlare är tydligare och bättre på att organisera samtalet än ovana. De har förmågan

att signalera pågående och kommande ämnen, klargöra avsikter och önskemål och visa sin auktoritet.

De vana förhandlarna är dessutom mer flexibla och kan lättare lämna förhandlingens huvudspår för mindre frågor. De tar tid på sig att diskutera alla delfrågor öppet, för att först senare komma med förslag till en lösning, i stället för att genast lägga fram sina argument.

Nathalie Parès
Språkrådet

Ny språklag den 1 januari 2009?

● ● En särskild utredare, tidigare regeringsrådet Bengt-Åke Nilsson, har fått i uppdrag av regeringen att utarbeta ett förslag till en lag som reglerar svenska språkets status. Till grund för arbetet finns de språkpolitiska mål som riksdagen godkände i december 2005 och de förslag till handlingsprogram som kommittén för svenska språket lämnade. Utre-

daren ska också överväga om det i lagen bör införas bestämmelser om de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråkets ställning.

Uppdraget ska redovisas den 31 december 2007 och en språklag skulle därmed kunna träda i kraft den 1 januari 2009.

Nathalie Parès
Språkrådet

Språkfrågan

NÄR VERBET KROCKAR MED TIDSUTTRYCKET

● ● **Ä**r det inte något konstigt med meningen "Företaget har sedan den 6 januari tagit över pendeltågstrafiken"?

Verbet och tidsuttrycket i meningen krockar.

Meningens verb, *ta över*, betecknar en handling som är begränsad i tiden (på samma sätt som *avbryta, inleda, lämna, somna, upphöra* och *öppna*). Sådana verb kallas *terminativa*.

Andra verb är *durativa*. De betecknar en handling som är utsträckt över en längre tid. Exempel är *leva, sova, tala* och *äga*.

Många verb är terminativa ibland och durativa ibland, beroende på sammanhanget. Verbet *samlar* är t.ex. terminativt i meningen "Han samlade sina vänner för att fira sin femtioårsdag". Det är durativt i meningen "Som ung pojke samlade han frimärken".

Verbet i den inledande exempelmeningen är som sagt terminativt (*har tagit över*). Meningens tidsuttryck (*sedan*) anger däremot början på en tidsperiod under vilken en fortgående verbhandling utspelar sig. Det är här det skär sig. Bättre hade varit att skriva t.ex. "Företaget tog över pendeltågstrafiken den 6 januari" eller "Företaget har sedan den 6 januari ansvaret för pendeltågstrafiken".

Claes Garlén
Språkrådet

Från Språkrådet

NY WEBBPLATS, NYA KLARSPRÅKSSIDOR

På Språkrådets webbplats www.sprakradet.se eller www.sprakradet.se, finns mycket att hämta för den språkinträsade. Innehållsligt påminner den delvis om tidigare Svenska språknämndens webbplats, men har nu utökats med de nya områden som Språkrådet ansvarar för, som teckenspråket, finskan och de övriga minoritetsspråken i Sverige. För att främja språkvård på myndigheter finns också särskilda sidor för klarspråksfrågor, under fliken Klarspråk, motsvarande tidigare Klarspråksgruppens sidor på Regeringskansliets webbplats. Dessutom finns länkar till övriga avdelningar inom Institutet för språk och folkminnen, som bedriver forskning om dialekter, ortnamn, personnamn och folkminnen.

Ola Karlsson
Språkrådet

KLARSPRÅKSNÄMNDEN ÄR NU TILLSATT

En rådgivande nämnd, som ersätter gamla Klarspråksgruppen, har nu tillsatts. Nämnden ska ge råd i klarspråksfrågor, följa och utvärdera klarspråksarbetet och stödja Språkrådets arbete med att verka för att den offentliga förvaltningen använder ett värdat, enkelt och begripligt språk. Fyra personer har utsetts av regeringen och fem personer av vår generaldirektör.

Följande ledamöter har utsetts av regeringen:

- Sten Andersson, rättschef, Justitiedepartementet
- Barbro Ehrenberg-Sundin, språkeexpert och tidigare ämnesråd, Justitiedepartementet

- Kathrin Flossing, hovrättspresident, Göta hovrätt
- Margit Knutsson, regeringsråd, Regeringsrätten.

Och följande har utsetts av Institutet för språk och folkminnen:

- Monica Björklund, kommunikationsdirektör, Sveriges Kommuner och Landsting
- Inger Dunér, informationschef, Försäkringskassan
- Catharina Nyström Höög, universitetslektor, Uppsala universitet
- Olle Josephson, avdelningschef, Språkrådet
- Maria Sterner, kommunikationschef, Verva.

Eva Olovsson
Språkrådet

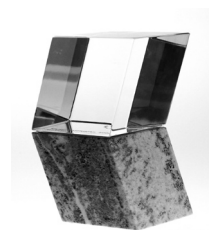
TRIAGE, FRIVA OCH GENUS- PEDAGOG

I tidskriften Språkvård, utgiven av Språkrådet, publiceras en lista med några av 2006 års nya ord i svenskan.

Inom utbildningssektorn noterar vi *genuspedagog*, 'pedagog med inriktning på jämställdhetsfrågor'. Bland arbetsmarknadsord finns kortordet *friva* för *fri visstidsanställning*. Och ett sjukvårdsord som funnits i flera år men nu fått ökad spridning är *triage*, 'prioritetsbedömning i akutsjukvård'. Ur klarspråks-synpunkt är det nog bara det genomskinliga *genuspedagog* som förbehållslöst kan rekommenderas – *friva* och *triage* har ännu så länge sin plats i internjargongen.

Läs gärna mer om nya ord på Språkrådets webbplats, www.sprakradet.se.

Olle Josephson
Språkrådet

INGEN KRISTALLPRIS- UTDELNING I VÅR

Klarspråkskristallen – priset för ett klart och begripligt myndighets-språk – har delats ut varje vår sedan 1998. I vår blir det dock ingen prisutdelning. I samband med att klarspråksarbetet har flyttats från Regeringskansliet till Språkrådet, tar vi en paus och ser över prisets inriktning och formerna för prisutdelning. Våren 2008 räknar vi dock med att återigen kunna dela ut kristallen till en myndighet som utmärkt sig på klarspråksfronten!

Eva Olovsson
Språkrådet

Du kan hitta våra böcker i bokhandeln. Du kan också köpa dem direkt från oss. Beställ dem via expedition@sprakradet.se, per telefon 08-442 42 00 eller per fax 08-442 42 15. Besök vår webbplats www.sprakradet.se för information om alla våra böcker och skrifter.

Klarspråk.

Ett informationsblad från Språkrådet, språkvårdsavdelningen inom Institutet för språk och folkminnen.

Box 20057, 104 60 Stockholm

Ansvarig utgivare: Olle Josephson

Redaktörer: Eva Olovsson

och Nathalie Parés

Tfn direkt: 08-442 42 12, 442 42 17

Fax 08-442 42 15

E-post: klarsprak@sprakradet.se

Webbplats: www.sprakradet.se

Tryck: Katarina tryck AB.